

Олена Порпуліт, к. філол. н., докторант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

**«ЧАСОВА БІДНІСТЬ» ЯК ПРОВІДНА ОЗНАКА
ЖІНОЧОГО ЧАСУ В ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
КРОС-ПЛАТФОРМЕНІХ МЕСЕНДЖЕРІВ
«WHATSAPP» І «VIBER»)**

Olena Porpulis, PhD in Philology, ScD candidate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

**«TEMPORARY POVERTY» AS A LEADING FEATURE
OF THE WOMEN'S TIME OF AN INDIVIDUALIZED
SOCIETY (BASED ON CROSS-PLATFORM MESSENGERS
«WHATSAPP» AND «VIBER»)**

In the article the author attempted to identify and systematize various forms of time within the limits of modern society. The research was conducted on the basis of cross-platform messengers for smartphones «WhatsApp» and «Viber». The main characteristics and distinguishing features of women's time were determined, the prospects of adaptation of women's time to the newest time parameters of an individualized society of today are outlined. The relativization of time according to social context / contexts, fragmentary, relational, nonlinear character of women's time, momentum, collage, etc. is proved, which evidenced women's «temporal poverty».

Keywords: individualized society, fragmentary time, nonlinear time, relational time, female «time poverty».

Життя сучасної людини вочевидь підкорене часу: відчуття тиску та браку часу змушує людину планувати власний життєвий шлях; вміння «все встигати» є ознакою успішної людини; хист розставляти часові пріоритети є запорукою професійного / кар'єрного росту, – що загалом свідчить про становлення «hurriged culture» (культури поспіху). Міркуючи про час, не можна не замислюватися над питаннями швидкоплинності життя, смерті, тривалості, пам'яті, щастя, успіху та ін. Час не сприймається нами як дещо зовнішнє, легковимірюване, відчуття часу змінюється разом із нашим життям, то прискорюючи, то уповільнюючи свій рух. Категорія часу, зазнавши істотних змін під впливом глобалізаційних процесів, інтернетизації, омереження, конвергенції та ін. наслідків технологічних трансформацій, перебуває в полі зору вчених понад півстоліття (Е. Дюркгейм, З. Бауман, М. Кастельс, Дж. Лалл, Т. Еріксен, М. Яцино та ін.). Останніми роками розглядуваний феномен активно привертає увагу фахівців у галузі політики (В. Брайсон, Н. Васильєва, С. Виноградова Л. Тернова), соціології (О. Стрельник, О. Смирнова, К. Адамська), лінгвістики (С. Аюпова, В. Прокоф'єва, Є. Прончатова), психології (І. Клецина, А. Сбітнева) та ін. Науковці приходять до висновку, що в сучасному інформаційному (постмодерністському, постіндустріальному, мережевому, індивідуалізованому) суспільстві, на відміну від суспільства традиційного (модерністського, індустріального, капіталістичного), часу як об'єктивного параметра, єдиного для всіх соціальних верств населення, не існує.

Метою статті є виявлення, встановлення особливостей і систематизація різних форм часу в межах сучасного суспільства, *завданнями* – окреслення взаємообумовлених процесів приєднання жінок до трансформаційних процесів інформаційного суспільства; з'ясування провідних характеристик й відмінних рис жіночого часу; визначення перспектив адаптації жіночого часу до новітніх часових параметрів індивідуалізованого суспільства сьогодення.

Дослідження проводилося на *матеріалі* популярних останнім часом крос-платформених месенджерів для смартфонів «WhatsApp» (WhatsApp Inc., USA) і «Viber» (Viber Media S.a.r.l.,

Luxembourg). Під терміном «месенджер» ми розуміємо систему обміну короткими текстовими повідомленнями за допомогою спеціального програмного забезпечення, мобільного додатку або веб-сервісу; повідомлення можуть містити аудіо-, відеофайли та графічні зображення; можуть бути реалізовані у вигляді окремих продуктів, компонентів соціальних мереж або систем IP-телефонії¹. Метою застосування меседжерів, як правило, є неформальне спілкування, обмін новинами/актуальною інформацією, узгодження/координація щодо проведення спільних дій, уточнення певних деталей при організації і реалізації спільних заходів та ін. Динамічний характер спілкування обумовлює особливості даного мережевого тексту: високий ступінь креалізації повідомлень (поряд зі звичайною клавіатурою, що складається з латинських і кирилических графічних знаків, функціонує клавіатура «Емодзі» – мова ідеограм і Смайликів), максимальне зближення усного та писемного мовлення (використання розмовних слів, жаргонізмів, професіоналізмів та ін.; неповних, еліптичних речень, парцеляції, сегментованих конструкцій тощо). Прагматика меседжерів безпосередньо пов'язана з тріадою «я – тут – зараз», що дає можливість окреслити часові і просторові межі власного існування (пор.: за даними частотних словників, найпоширенішими питаннями мовлення є питання *де* і *коли*)². Акцент у проведеному дослідженні авторка зробила на аналізі повідомлень, якими обмінюються жінки і які містять текстове (іноді, як додаток, аудіо-, відеофайли та графічні зображення) втілення категорії часу, поза увагою опинилися такі параметри учасників крос-платформених меседжерів як активність, демографічні характеристики, участь у відкритих/закритих групах тощо.

Згідно з тезою Е. Дюркгейма, яка тривалий час сприймалася науковцями як провідна, категорія часу є «справжнім соціальним інститутом... Це абстрактна й безособова рамка, яка охоплює не тільки наше індивідуальне існування, але існування людства...»³. На думку науковця, час «мислиться об'єктивно всіма людьми однієї і тієї ж цивілізації»⁴, пов'язує колективне з індивідуальним, задовольняючи окремі потреби певного суспільства (поділ на дні, тижні, місяці, роки, періодичність обрядів, свят, церемоній та ін.). Підтримуючи і розвиваючи ідеї Е. Дюркгейма, зазначає В. Брайсон, науковці акцентували, що «час – це соціально-культурна конструкція, що підтримує зусилля людей у світі й координацію їхніх дій, ...і що зміна часу у своїй основі залежить від організації і функції групи»⁵. Для авторки видання «Гендер і політика часу. Феміністична теорія і сучасні дискусії» субстанція «часу», з одного боку, є частиною об'єктивної реальності, переважно, негативно позначеної на житті людей, з іншого – це доволі зручна концепція координації їхньої діяльності, характерною рисою якої є ідея про паралельне існування безлічі різних часів: «Для багатьох окремих темпоральних уявлень, що існують у суспільстві чи в мисленні окремої людини, час може розумітися і як своєрідна абстрактна діяльність, повторюваність, і як переживання змін»⁶.

Окреслюючи початок ХХІ століття добою індивідуалізму, основними законами якої є «відчуття себе вільним і відповідальним за власне життя»⁷, базовим правом – «право індивідів на яскраве самовираження»⁸, основними цінностями – «здатність до творчості, автентичність, почуття власної гідності й свободи»⁹, М. Яцино акцентує на двозначності в моралі сучасної людини поняття «жити повним життям». З одного боку, «повне життя» передбачає неможливість відкладати його на майбутнє, «особливістю життя є те, що його не можна „економити“ чи відкладати на „чорний день“», з іншого, «повне життя» – означає «жити так, ніби то маєш багато життів, ... маєш

¹ Владзимировский, А. (2017). Систематический обзор применения мессенджеров «WhatsApp» и «Viber» в клинической медицине. *Журнал телемедицины и электронного здравоохранения*, 1, 30.

² Бук, С. (2006). *3 000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю сучасної української мови*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

³ Дюркгейм, Э. (1998). Элементарные формы религиозной жизни. *Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. Том. 2*. Москва: Канон+, 186–87.

⁴ Дюркгейм, Э. (1998). Элементарные формы религиозной жизни. *Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. Том. 2*. Москва: Канон+, 187.

⁵ Брайсон, В. (2011). *Гендер и политика времени. Феминистическая теория и современные дискуссии*. Киев: «Центр учебной литературы», 38.

⁶ Брайсон, В. (2011). *Гендер и политика времени. Феминистическая теория и современные дискуссии*. Киев: «Центр учебной литературы», 35.

⁷ Яцино, М. (2012). *Культура индивидуализма*. Харьков: Гуманитарный центр, 13.

⁸ Яцино, М. (2012). *Культура индивидуализма*. Харьков: Гуманитарный центр, 26.

⁹ Яцино, М. (2012). *Культура индивидуализма*. Харьков: Гуманитарный центр, 28.

метушова метушня», «дедлайн?!?!?!», «хвилини як дамоклів МЕЧ», «нічого не встигаю, захишивааааюсяя» тощо, яка є **стрижневою ознакою жіночого часу**.

Окреслюючи існування людини у «плинній фазі новочасності»¹, З. Бауман акцентує, що «це існування навіть коротше, ніж час, потрібний для розвитку зв'язаної та послідовної стратегії, та все ще коротше, ніж цього вимагає сповнення індивідуального "життєвого проекту"»². У світі, в якому «нешодавно» означає запізно³, а інформація, поширювана новітніми технологіями застаріває, ще «не встигнувши осісти, пустити коріння й перерости в освічене обговорення»⁴, – люди змучені й виснажені тиранією миті, що, на думку науковця, «не стільки примушує чи спонукає нас забути те, що ми мусили чи могли пізнати, як залишає мало шансів закарбувати це та втримати в пам'яті»⁵. У суспільстві, де «тут і зараз» «опиняються під загрозою, оскільки наступний момент настає так швидко, що стає важко жити в теперішньому»⁶, найдефіцитнішими ресурсами, на думку Т. Еріксена, є повільний час, захищеність, особиста ідентичність, лінійне органічне зростання, справжні переживання, не спровоковані й не стимульовані ЗМІ⁷. «Це-хвилинне життя» (З. Бауман) прагне бути невпинним, квапливим, стрімким, шаленим, причому причиною поспішності З. Бауман називає «не бажання здобути і зібрати, а бажання позбутися і помінати»⁸. Аналіз меседжерів «WhatsApp» і «Viber» доводить, що саме жінки є жертвами **пришвиджених темпів життя** (пор. «*мить ...і вже вечір?!?!?*», «*тільки порозводила по садках-кружках і вже час ЗАБИРАТИ ААААА*», «*тиждень наче спринтерський біг по колу, швидше, ще швидше, ЦЕ ЛАЦЕ ЛАЦЕ ЛАЦЕ*», «*біііжу-біжууу*»)) *зараз буду*). Не дивно, що система планування часу для жінок-домогосподарок «Fly Lady», курси тайм-менеджменту, що навчають, з одного боку, свідомо контролювати кількість часу, витраченого на конкретні види діяльності, з іншого, дають змогу збільшити ефективність і продуктивність праці, набули останнім часом широкої популярності.

У суспільстві, де погляд людини сконцентровано на події, що на секунди дві запобігла в майбутнє, сімейна повсякденність постає підпорядкованою не стільки життєвим ритмам членів родини, скільки ритмам соціальних інституцій: розкладу дитячих кружків, часам роботи супермаркетів, годинам прийому лікарів і консультантів, графіку роботи батьків, будням / вихідним дитячих садків і шкіл та ін. Координація і взаємодія несхожих ритмів життя членів родини вимагає саме від жінки неабияких зусиль. Так, Е. Холл запроваджуючи поняття «монохронічний час» (події розглядаються як дискретні, поділені, окремі елементи; характерно для Північної Америки, Північної Європи) і «поліхронічний час» (різноманітні події співіснують, відбуваються одночасно, характерно для Латинської Америки, Близького Сходу, країн Середземномор'я), акцентує, що монохронічний час має неприродний, штучний характер і що поліхронічний час, позначений науковцем як жіночий час, є прерогативою домогосподарок⁹. Відкидаючи тезу науковців про обумовленість різних моделей використання часу гормональними відмінностями, які начебто орієнтують жінок на родину, а провідним пріоритетом чоловіків встановлюють кар'єру, В. Брайсон визнає розбіжності в темпоральних культурах чоловіків і жінок, проте вбачає їх у відбитті соціальних ролей, а не вроджених способів поведінки: «Мається на увазі, ...що чоловіки можуть дотримуватися і навчитися "жіночим властивостям", включаючи властивості, пов'язані з часом, – терпінню й багатофункціональності»¹⁰. До того ж, наголошує В. Брайсон, хибним є уявлення про те, ніби жінки мають стільки ж часу, як і чоловіки, «насправді ж, їхній час більш фрагментований

¹ Бауман, З. (2013). *Плинні часи: життя в добу невпевненості*. Київ: Критика, 7.

² Бауман, З. (2013). *Плинні часи: життя в добу невпевненості*. Київ: Критика, 8.

³ Бауман, З. (2013). *Плинні часи: життя в добу невпевненості*. Київ: Критика, 53.

⁴ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 53.

⁵ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 53.

⁶ Еріксен, Т.Г. (2004). *Тиранія моменту: швидкий і повільний час в інформаційну добу*. Львів: Кальварія, 13.

⁷ Еріксен, Т.Г. (2004). *Тиранія моменту: швидкий і повільний час в інформаційну добу*. Львів: Кальварія, 43.

⁸ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 175.

⁹ Hall, E. (1990). *The Silent Language*. New York, London, Toronto, Sydney, Auckland: Anchor Books, 6–7.

¹⁰ Брайсон, В. (2011). *Гендер и политика времени. Феминистическая теория и современные дискуссии*. Киев: «Центр учебной литературы», 69.

і стислий»¹. Проведені дослідження підтверджують **фрагментарний характер** жіночого часу: «Можу підійти на манік, тільки коли малу заведу на танці, і те, хвилин 45-50?! Потім в супермаркет треба встигнути», «зранку ВІЛЬНА – кавабрейк :)☺. Син у школі, їсти готувала вчора. До лікаря тільки на 10.30 УРААААА»; «Соррррр. Не планувала бути. 10.00-12.00 танці у малої, в цей час у мене треша☹. Хоча.....може встигну на хв. 15, якщо раніше піду. Ок!?!»; «Давай пересічемося? твої роботаяслішкола, а мої у БАБУСІІІІІ ☺☺☺»; «Доча хоче співати, не знаю куди втиснути, весь тиждень по хвилинах; може будеш мою забирати з садка, я якраз встигну старшу завезти. А!? Ти як? Хоча б завтра!!!! Потім чоловіка вмовлю ----МОЖЕ)))) НЕ ФАКТ(((».

Фрагментація життя є однією з провідних ознак існування сучасної людини в умовах «краху далекоглядного мислення, планування та дій, зникнення та послаблення соціальних структур, в які це мислення, планування і дії можна було б у тривалій перспективі вписати»². Швидкоплинність, невизначеність, заперечення ідеї лінійності часу, здається, ставить під сумнів постулат про можливість об'єктивного вимірювання часу: пор. «У сучасних суспільствах час ... все більше розпадається на фрагменти і непослідовності, ...з традиційними розкладами і календарями, поставленими з ніг на голову в суспільстві 24/7, де Різдво починається в жовтні і супермаркети ніколи не зачиняються»³. Атомізований, фрагментований і дедалі більше непередбачуваний світ пропонує людині переінтерпретувати події, епізоди, ситуації, виходячи з того, як індивід бачить себе у круговороті життєвих обставин: з одного боку, як суб'єкт він має бути готовим взяти на себе відповідальність за успіх / неуспіх, реалізованість / нереалізованість життєвих проєктів, з іншого – він може вбачати у власних вчинках лише наслідок чийось дій, на які він не в змозі вплинути і які не здатний змінити. Як наслідок, людина проживає епізодичне життя, в якому час структурований не циклічно, лінійно, послідовно, а вбачається **«нуантілістичним»** – розбитим на безліч окремих фрагментів, кожен з фрагментів зведений у точку, що ще більше наближує геометричну ідеалізацію часу до невимірності»⁴. Показовими в цьому аспекті є приклади меседжерів, що відбивають «історію життя» жінки: «БА, Я купувала це ще до весілля))), «охолонь, після пологів все ІНАКШЕ :)☺ на таке й паритися не будеш, знаю!», «скоріше канікули, сил немаєА потім – то потім))))», «страхота ☹☹весілля зрада розлучення весілля зрада, коли ти встигаси)))) Знову він, чи на цей раз ти!? Ти не поспішаси ☺ :)», «То було до ясельного святкування осені чи до дня вчителя?», «девіч-вечір :)» ОК ОК. Тільки після укладання угоди. Нове життя починайся!!!».

Доведений до крайності індивідуалізм, диверсифікація ситуацій і стилей життя, за визначенням У. Бека, призводить до того, що «життєві шляхи людей здобувають самостійність щодо умов і зв'язків, з яких вони вийшли або в які входять заново, і наділяються власної реальністю, яка переживається людьми як особиста доля»⁵. Тому й стосунки, що виникають сьогодні між людьми можна назвати «чистими» в тому смислі, що це відношення без зобов'язань, без прихильностей, без обов'язків, і, як наслідок, без майбутньої визначеності. Події, що відбуваються в житті людини, заповнюють такий собі «резервуар», «наповнений барвистими чи безбарвними, апетитними чи прісними фрагментами, що плывуть з однаково питомою вагою; резервуар, налаштований на – і постійно залежний від можливості занурення, допускаючи перестановки, але уникаючи якоїсь власної логіки, власної ієрархії значення»⁶. Відчуття щастя для людини індивідуалізованого суспільства, зазначає М. Яцино, залежатиме не стільки від того, чого досягнуто в житті, скільки від того ⁷значення, що надаватиметься окремим подіям. Наш сучасний світ – це продукування власного успіху і власної історії, це світ ситуаційної людини, «яка постійно

¹ Брайсон, В. (2011). *Гендер и политика времени. Феминистическая теория и современные дискуссии*. Киев: «Центр учебной литературы», 55.

² Бауман, З. (2013). *Плинні часи: життя в добу невпевненості*. Київ: Критика, 10.

³ Брайсон, В. (2011). *Гендер и политика времени. Феминистическая теория и современные дискуссии*. Киев: «Центр учебной литературы», 45.

⁴ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 174.

⁵ Бек, У. (2000). *Общество риска: на пути к другому модерну*. Москва: Прогресс–Традиция, 71–72.

⁶ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 44.

⁷ Яцино, М. (2012). *Культура индивидуализма*. Харьков: Гуманитарный центр, 249.

змінює і себе, і власну історію»¹. **Обернений характер** часу надає можливості переоцінювати події, життєві обставини, епізоди кожного разу, якщо того вимагає індивідуалістична логіка жінки: «Завтра розлучення може виглядати і не так вже погано», «Не парся, дід помер думала не впораюсь ☹, сьогодні здаю квартиру – все не так погано ☺», «Не думала що колись подружжюся з коханкою чоловіка((((, але тепер сама ТАКАЖ», «Кожен сам по собі, звикнеш, всі так роблять, розбігаються – потім повертаються. ГОЛОВНЕ – як самому собі любимому зручно ☺ ☺», «Може зрадив, бо сильно примерна була, а може й він козел. Думай, як тобі зручно ☺. І роби висновки».

Кількісний аналіз меседжерів, якими обмінюються жінки і які містять текстове (іноді, як додаток, аудіо-, відеофайли та графічні зображення) втілення категорії часу, надав нам змогу визначити частотність певної характеристики розглядуваної категорії (Див. Рис. 1). Обравши за 100 % загальну кількість проаналізованих менеджерів (430), частку щодо уживаності певної характеристики рахували за формулою: $KЧХ \times 100 / ЗК$, де КЧХ – кількість текстів з актуалізацією ознаки часу, ЗК – загальна кількість менеджерів про часові практики.

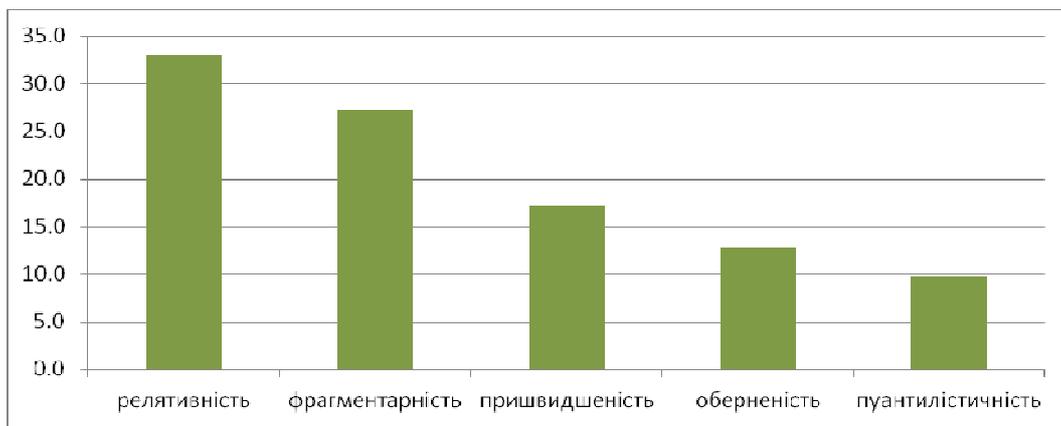

Рис. 1. Кількісний розподіл характеристик жіночого часу

Визнаючи стрижневою ознакою жіночого часу «часову бідність», пропонуємо наступну схему обраної для аналізу категорії (Рис. 2):

Рис. 2. Модель жіночого часу

¹ Бауман, З., Донскіс, С. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінній сучасності*. Київ: Дух і літера, 257.

Як бачимо, зони перетину мають різне графічне вираження, що пояснюється ступенем взаємообумовленості і взаємозалежності виокремлених часових ознак. Так, найбільш «потерпає» жіночий час від релятивного, фрагментарного і пришвидшеного характеру, менш значущими властивостями жіночого часу є пуантилістичність і оберненість.

Отже, сучасний інформаційний (постмодерністський, постіндустріальний, мережевий, індивідуалізований) світ послуговується «нетемпоральною», орієнтованою на цілі, уречевленою моделлю часу. Це час, який є індивідуальною власністю: його можна організовувати, продавати, віднаходити, інвестувати, розраховувати, економити тощо. Додамо, що наше суб'єктивне сприйняття часу суперечливе, плинне та багаторівневе. Повсякденне буття жінки, безумовно, породжує особливі й самотні часові ритми і послідовності, проте жінки мають адаптуватися до вимог уречевленого часу. Для жінки час – це не просто особистісний ресурс, що може бути використаний на власний розсуд, перш за все час пов'язаний із ритмами і потребами близьких і рідних, вбудований в соціальний контекст, чутливий до міжособистісних стосунків.

References:

1. Bauman, Z. (2013). *Plynni chasy: zhyttya v dobu nevpevnenosti* [Flowing times: life in the days of uncertainty]. Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian].
2. Bauman, Z., Donskis, S. (2014). *Moralna slipota. Vtrata chutly`vosti u ply`nnij suchasnosti* [Moral blindness. Loss of sensitivity in the fluidity of the present]. Kyiv: Dux i litera. [in Ukrainian].
3. Bek, U. (2000). *Obshhestvo riska: Na puti k drugomu modernu* [Risk society: on the way to another modernity]. Moscow: Progress-Tradiciya. [in Russian].
4. Brajson, V. (2011). *Gender i politika vremeni. Feministicheskaja teorija i sovremennye diskussii* [Gender and the politics of time. Feminist theory and contemporary discussions]. Kyiv: «Centr uchebnoj literatury» [in Russian].
5. Buk, S. (2006). *3 000 najchastotnishyx sliv rozmovno-pobutovogo stylyu suchasnoyi ukrajinskoyi movy* [3 000 most frequent words of the spoken-communal style of the modern Ukrainian language]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
6. Vasil`eva, N., Vinogradova, S. (2013). Prostranstvo i vremja v gendernom izmerenii [Space and time in the gender dimension]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta* [Bulletin of St. Petersburg University], Volume 6, Issue 4, 110–117 [in Russian].
7. Vladzimirskij, A. (2017). Sistematičeskij obzor primenenija messendzherov «WhatsApp®» i «Viber®» v kliničeskoj medicine [Systematic review of the application of the messengers «WhatsApp®» and «Viber®» in a clinical medicine]. *Zhurnal telemediciny i jelektronnoho zdravoohranenija* [Journal of Telemedicine and Electronic Health], 1, 30–41 [in Russian].
8. *Gender dlya medij* [Gender for media] (2017). Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian].
9. Djurkgejm, Je. (1998). Jelementarnye formy religioznoj zhizni [Elementary forms of religious life]. *Mistika. Religija. Nauka. Klassiki mirovogo religiovedenija. Antologija* [Mystic. Religion. The science. Classics of world religious studies. Anthology.]. Moscow: Kanon+. Vol. 2, 174–231 [in Russian].
10. Eriksen, T. (2004). *Tyranyya momentu: shvydkyj i povilnyj chas v informacijnu dobu* [Tyranny of the Moment: Fast and Slow Time in the Information Age]. Lviv: Kalvariia. [in Ukrainian].
11. Hall, E. (1990). *The Silent Language*. New York, London, Toronto, Sydney, Auckland: Anchor Books [in English].
12. Strelnyk, O. (2014). Zhinky ta chas: mizh efektyvnym menedzhmentom ta turbotoyu [Women and time: Between effective management and care]. *Gendern`j zhurnal «Ya»* [Gender Magazine "I"], no. 1 (35), 14–17 [in Ukrainian].
13. Yacy`no, M. (2012). *Kul`tura individualizma* [Culture of individualism]. Kharkiv: Gumanitarnyj centr [in Russian].